

1

Fantom sa imenom:

“Evropski socijalni model”

- Evropski socijalni model predstavlja zahtev, a ne realnost
- Pojedinačno, različite zemlje ostvaruju različite rezultate svojom socijalnom politikom
- Ekonomska politika je evropska, a socijalna - nacionalna

Šta u današnjem globalizovanom svetu znači socijaldemokratija?
Šta znači socijalna demokratija?

Da li i dalje postoji dovoljno interesovanje građana za politiku?
Da li se ono može ponovo probuditi?

Da li su privredna dinamika i socijalna pravda kompatibilni?

Koje konkretne politike su se pokazale primenljivim?
Koliko su one bile uspešne?

Ova i druga pitanja su važna u svim regionima na svetu. Edicijom publikacija „**Forum socijalna demokratija – vizije i opcije za jugoistočnu Evropu**“ Fondacija Fridrih Ebert (Friedrich-Ebert-Stiftung) želi da da svoj doprinos debati koja se u jugoistočnoj Evropi vodi na ove teme. Publikacije će biti praćene forumom na internetu (www.forum-social-democracy.org). Pozivamo sve čitaoce da uzmu aktivno učešće u ovim debatama.

**Fondacija Fridrih Ebert
Kancelarija u Beogradu**

Simina 1
11000 Beograd
Srbija i Crna Gora

**Fondacija Fridrih Ebert
Kancelarija u Sarajevu**

Sumbula Avde 7
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

**Fondacija Fridrih Ebert
Kancelarija u Zagrebu**

Praška 8
10000 Zagreb
Hrvatska

• *Tekst izlazi i na makedonskom, albanskom, bugarskom i rumunskom jeziku.*

• *Svi tekstovi se mogu pronaći na internetu na www.fes.org.yu*

Da li se budućnost u Evropi može individualno oblikovati za nove zemlje članice? Od koje količine nacionalnog suvereniteta mora da odustane država kao zemlja članica EU?

Tekst koji se nalazi pred nama pokušava da odgovori na ova pitanja na primeru socijalne politike. Pokazalo se da:

- je evropska socijalna politika do sada više bila fantom nego realnost*
- se uz pomoć nacionalne socijalne politike dobijaju vrlo različita rešenja*
- zajednička ekonomska politika u znatnoj meri utiče na socijalne posledice*

Ovaj tekst predstavlja obaveznu literaturu za sve političare u regionu, koji žele da unaprede razvoj svojih zemalja tako što neće izgubiti iz vida socijalnu pravdu.

Lotar Vite – dr Hajnrh Zassenfeld¹
(Lothar Witte – Dr. Heinrich Sassenfeld)

Uticaji Evropske Unije na evropski socijalni model i socijalnu koheziju

Evropski socijalni model: Zahtev, a mnogo različitih realnosti

Kako u ugovorima Evropske Unije, tako i u izjavama Saveta Evrope priznaje se da je evropski socijalni model važan element evropskog procesa integracije. Koji sadržaj, međutim, treba povezati sa pojmom evropskog socijalnog modela? U svetu OECD-a postoje naime najrazličitiji modeli blagostanja, kao što je anglosaksonski (liberalni), nordijski (univerzalistički, socijalistički), kontinentalno-evropski (korporacijski) ili mediteranski model (korporacijski, oslonjen na tradiciju i porodicu). Kada se radi o socijalnom modelu, empirijska istraživanja su usmerena na institucije i političare, koji određene sfere izuzimaju od uticaja tržišta i name-

sto toga žele da društveno tj. politički oblikuju životne uslove pojedinaca i socijalnih grupa. U središtu pažnje se najčešće nalazi socijalno osiguranje, državna socijalna politika i poreska politika.

Evropska Unija je danas više nego ikad udaljena od jednog jedinog evropskog socijalnog modela. Uprkos rastućoj diferencijaciji evropskih država blagostanja moguće je, međutim, uočiti postojanje jednog zajedničkog elementa: svest da socijalna pravda i socijalna ravnoteža (mogu da) daju svoj pozitivan doprinos ekonomskom razvoju i da nisu samo faktor rashoda, kao i što obrnuto ekonomski razvoj mora pozitivno da se odrazi na socijalnu ravnotežu.

¹ Ovo je prerađena skraćena verzija publikacije Lotara Vite: „Evropski socijalni model i socijalna kohezija: kakvu ulogu igra EU?“ Fondacija Fridrih Ebert, Bon, Međunarodna politička analiza, Evropska politika, decembar 2004.

Da bismo se malo približili predmetu diskusije, predložimo sledeću definiciju:

Evropski socijalni model opisuje zbir akcija države i civilnog društva, koje su usmerene na to da se svim građankama i građanima

- ispune (osnovne) materijalne potrebe,
- obezbedi društveno angažovanje,
- ojača socijalna kohezija.

Pojedinačni ciljevi ovog sistema nisi strogo razgraničeni, oni se delimično međusobno uslovljavaju. Kvalitet i kvantitet onoga što se podrazumeva pod odgovarajućim materijalnim nivoom, širokim društvenim angažovanjem i snažnom socijalnom kohezijom, su takođe promenljive kategorije. Oni zavise od ekonomskih mogućnosti i od društvenih odnosa snaga. Evropski socijalni model je nužno predmet društvenih sukoba i političkih konflikata, a samim tim dinamičan.

Da li postoji evropski prvak? Ili: koja zemlja je šta postigla

Ukoliko se pojedinačno posmatraju evropske zemlje mora se na osnovu konkretnih indikatora oceniti u kojoj meri su zaista postignuti zahtevani ciljevi. U tabeli 1 u prilogu predstavljeni su socijalni indikatori. Za zadovoljenje materijalnih potreba je osim dohotka po glavi stanovnika uzet u obzir i tzv. „zdrav životni vek“, pošto se u njemu ogleda zbir zadovoljenja materijalnih potreba u različitim oblastima života: dohodak, ishrana, stambena situacija itd. Kada je reč o društvenom angažovanju kao preduslov se posmatra pismenost, ali od značaja je i učešće u politici i civilnom društvu (izlazak na izbore, članstvo u organizacijama). Centralni uticaj na socijalnu koheziju ima raspodela dohotka, pri čemu se negativna slika ogleda npr. u učestalosti nasilnih zločina i broju zatvorenika.

Ukoliko posmatramo države OECD-a, pruža nam se sledeća slika:

- Skandinavske države egzemplarno oličavaju socijalni model koji povezuje zadovoljenje materijalnih potreba sa društvenim angažovanjem i socijalnom kohezijom.
- Države koje čine „jezgro“ kontinentalne Evrope nalaze, uz izuzetak Holandije, kod većine indikatora u solidnoj sredini.
- Kada je reč o južnoevropskim zemljama Italija i Španija u materijalnoj sferi dobro drže

korak, ali gube trku kada je reč o društvenom angažmanu i socijalnoj koheziji. Portugalija i Grčka se skoro po svim indikatorima nalaze iza zemalja „starosedelaca“ Evropske Unije.

- Češka, Mađarska i Poljska po pitanju zadovoljenja materijalnih potreba u skladu sa očekivanjima moraju mnogo toka da nadoknade u poređenju sa svim drugim zemljama članicama Evropske Unije. Kada je reč o društvenom angažmanu i socijalnoj koheziji rezultat je doduše lošiji nego u državama koje čine „jezgro“ Evrope, ali je zato uporediv sa nivoom južnoevropskih zemalja ili je čak i bolji.
- Anglosaksonske države karakteriše dobar rezultat kada je reč o materijalnom nivou i društvenom angažmanu, ali vrlo loša pozicija kada se pogleda socijalna kohezija.

Upada u oči da jedino u anglosaksonskim državama rezultat jednog indikatora, socijalne kohezije, u negativnom smislu odskače od ukupne slike za tu grupu država. To potkrepljuje pretpostavku da anglosaksonske države zaista žele da idu drugim putem nego što je to slučaj sa ostalim industrijskim zemljama, jer kada se pogledaju materijalni i društveni uslovi, one već poseduju preduslove neophodne za veću socijalnu koheziju.

Kojim polugama raspolažemo za oblikovanje socijalnog modela?

Najvažnije političke oblasti za evropski socijalni model su ekonomska politika i politika zapošljavanja, fiskalna politika, socijalna politika i obrazovna politika, jer

Ekonomska politika i politika zapošljavanja:

- stvaraju preduslove za zadovoljenje materijalnih potreba,
- određuju primarnu raspodelu,
- obezbeđuju finansijska sredstva za vođenje socijalne politike i mere koje je potrebno preduzeti u cilju preraspodele sredstava,
- stvaraju i poboljšavanju preduslove ekonomskog napretka,
- doprinose stvaranju društvene i političke stabilnosti;

Socijalna politika / sistemi socijalne sigurnosti / fiskalna politika:

- određuju sekundarnu raspodelu dohotka (prema transferima) čime stvaraju okvire za društvenu i političku stabilnost i obezbeđuju da i oni koji usled svojih nedovoljnih mogućnosti za zapošljavanjem i zaradom nisu u dovoljnoj meri u takvoj situaciji, ipak mogu da zadovolje svoje potrebe i da se društveno angažuju;

Politika obrazovanja:

- poboljšava građankama i građanima mogućnosti za zapošljavanje i zaradu gledano na srednji i duži rok,
- obezbeđuje preduslove ekonomskom napretku
- olakšava angažovanje u društvenom životu.

Kutija sa alatom Evropske Unije

Uticaj na političke oblasti proizilazi najpre iz normi koje predstavljaju neku zabranu, u prvom redu zabrane diskriminacije i ograničavanja osnovnih sloboda kao i zabrana polne diskriminacije. One se konkretizuju i dopunjuju kroz evropsko zakonodavstvo (sekundarno pravo), koje se zasniva na podeli nadležnosti između EU i zemalja članica.

Najvažnije pozitivne isključive nadležnosti EU odnose se na monetarnu politiku, politiku konkurencije, zajedničku trgovinsku politiku i zajedničku agrarnu politiku. Među nadležnostima koje nisu isključivo u domenu EU treba spomenuti usklađivanje nacionalnih pravnih i upravnih propisa radi

funkcionisanja unutrašnjeg tržišta EU, zatim nadležnosti u domenu slobode kretanja lica i slobode pružanja usluga.

Oblasti negativne nadležnosti su politika zapošljavanja, sistem obrazovanja, organizacija zdravstva, industrijski odnosi i socijalna sigurnost. U ovim političkim oblastima delatnost EU usled nemogućnosti usklađivanja ima samo dopunski i unapređujući karakter. Ona ipak ima i mogućnost upliva tako što postavlja norme koje predstavljaju neku zabranu, donosi uredbe ili direktive, kao i preporuke. I novija „metoda otvorene koordinacije“ predstavlja važan put ka vršenju uticaja na procese.

Tvrdo jezgro: Ekonomska politika EU, pritisak konkurencije i socijalna dejstva

Ekonomska politika Evropske Unije ne utiče samo na kvantitet i kvalitet proizvodnje dobara i usluga (a time na osnovu za zadovoljenje materijalnih potreba), nego i na raspodelu blagostanja na aktere na tržištu (a time i na socijalnu koheziju).

Usled ekonomske integracije dolazi do rastućeg pritiska konkurencije, od kojeg se zbog zajedničke valute više ne možemo odbraniti nacionalnom monetarnom politikom. Istovremeno kriterijumi Ugovora iz Mastrohta i Pakt stabilnosti i rasta ograničavaju nacionalnim vladama manevarski prostor za suočavanje sa posledicama ekonomske integracije.

Da li ekonomska politika Evropske Unije vodi brigu o ekonomskom rastu i zapošljavanju?

Još od nastanka monetarne unije značajne su evropske nadležnosti u oblasti monetarne politike. Odgovornost za novčanu i kursnu politiku nalazi se kod Evropske centralne banke, a za domen fiskalne politike važe kriterijumi Ugovora iz Mastrohta i Pakt stabilnosti i rasta.

Evropska centralna banka se po pitanju novčane i kursne politike za sada drži konzervativnog kursa. Trenutna koncepcija Pakta stabilnosti i rasta takođe nije mnogo naklonjena napretku i zapošljavanju. Ona samo predviđa kažnjavanje deficitarnih zemalja, ali ne predviđa pomoć za prevazilaženje krize. Makroekonomska koordinacija predviđena u kelnskom procesu, koja bi u smislu ekspanzivne politike mogla da iskoristi preostali manevarski prostor nacionalne politike (politika zarada, fiskalna politika zemalja sa pozitivnim ekonomskim balansom) za napredak i zapošljavanje, skoro da i ne postoji.

Kako evropska ekonomska politika utiče na raspodelu blagostanja?

Kada se posmatraju efekti raspodele koje ima ekonomska politika Evropske Unije, potrebno je razlikovati više procesa:

- Primarna raspodela dohotka između kapitala i rada, kao i raspodela dohodaka na pojedinačne zemlje EU;
- Preraspodela stvorenih vrednosti putem monetarnih transfera ljudima koji raspolažu malim ili nikakvim dohotkom (stari, bolesni, nesposobni za rad, nezaposleni), koja se finansira porezima i socijalnim doprinosima;
- Raspodela između rasta proizvodnje i dohotka i drugih oblika rasta standarda (npr. slobodno vreme, bavljenje porodicom, starosna penzija);
- Stavljanje javnih dobara i usluga (obrazovanje, zdravlje, sigurnost, infrastruktura, itd) svima na raspolaganje, dakle nezavisno od učešća u finansiranju.

Evropska Unija neznatno ili bolje rečeno indirektno utiče na **primarnu raspodelu dohotka između kapitala i rada**. Na nju u većoj meri utiče intenzitet konkurencije. Snažna konkurencija na tržištu dobara vodi do snižavanja cena i time do većih realnih dohodaka za sve potrošače. Ako nema te konkurencije i rezultirajućih sniženja cena, smanjeno učešće troškova zarade u jedinici proizvoda doprinosi preraspodeli u korist profita, a rastu i prihodima vlasnika kapitala.

Liberalizacija tržišta odražava se i na podelu rada unutar Evropske Unije. Iz toga proizilaze konsekvence po pitanju podela unutar nacionalnih ekonomija. U bogatijim zemljama članicama EU potražnja za manje kvalifikovanom domaćom radnom snagom se smanjuje, što doprinosi sve većem broju nezaposlenih na duži period. U siromašnijim zemljama članicama EU raste doduše potražnja za radnom snagom, ali usled visoke ulazne nezaposlenosti povećanje zarada je vrlo usporeno.

Dugoročno gledano treba očekivati da će manje kvalifikovana radna snaga u siromašnijim zemljama članicama EU u procesu izmeštanja dela

proizvodnje u njihovo okruženje spadati u „pobednike procesa integracije“. Visoko kvalifikovana radna snaga u zemljama sa visokom zaradama, kao i vlasnici kapitala verovatno će da profitiraju od integracije EU, dok će manje kvalifikovana radna snaga u zemljama sa visokim zaradama pre da bude uvršćena među „gubitnike procesa integracije“. Bez mogućnosti da se to empirijski dokaže, smatra se da bi integracija tržišta Evropske Unije mogla da dovede do povećanja socijalne neravnopravnosti u bogatijim zemljama članicama EU i njenog smanjenja u siromašnijim zemljama.

Uticaj Evropske Unije na sekundarnu raspodelu je još manji. Zemlje članice imaju vrlo različite nacionalne sisteme finansiranja socijalnih transfernih davanja. Potreba za neposrednom evropskom regulativom postoji samo za onu, trenutno malu grupaciju lica, koja se sele iz jedne države u drugu, kako bi tamo živeli i radili.

Mere za prevazilaženje velikih razlika u dohodima zahtevaju manevarski prostor za fiskalnu politiku. Ovaj manevarski prostor utiče na evropske integracije postojanjem pojačane konkurencije u oblasti poreza unutar integrisanog područja i postojanjem zabrane prekomernog finansiranja dugova (t.j. više od 3% BND).

Raspodela između rasta proizvodnje i dohotka i drugih oblika oblika rasta standarda na drugačiji način se vrednuje u bogatim i starim društvima nego u mladim i siromašnim. Bogata društva žele više slobodnog vremena, imaju veću potrebu za preraspodelom i snažnije postmaterijalne preference (životna sredina). Siromašne zemlje

imaju duže radno vreme, a obaveze preraspodele i socijalni troškovi (i po pitanju životne sredine) se u manjoj meri usvajaju i prihvataju kao potrebni.

Evropske integracije su ovom kritičnom procesu postavile granice tako što je ograničena eksternalizacija troškova i što su postavljeni standardi u radnim odnosima i kvalitativnim zahtevima po pitanju standarda proizvoda.

Ova pravila ograničavaju siromašnim zemljama članicama EU mogućnosti za brzi privredni rast. Evropska Unija stoga kao kompenzaciju nudi unapređivanje regiona (koheziona politika), uprkos tome što je uspeh takve politike do sada bio vrlo skroman.

Stavljanje javnih dobara i usluga, koji se finansiraju iz poreza, svima na raspolaganje trpi uticaje Pakta stabilnosti i rasta, kao i politike konkurencije. Trend koji snažno podržava i Evropska Unija kreće se, međutim, u pravcu privatizacije ovih usluga. Dosadašnji efekti preraspodele se time smanjuju.

Osim toga i javni ponuđači ovih usluga zavise od isporuka iz privatnog sektora, za koje se, po pravilu raspisuju tenderi za celo evropsko područje. U najboljem slučaju konkurencija koja na taj način nastaje, iznuđuje pojeftinjenje i/ili veću efektivnost javnih usluga. U tom slučaju eventualno može da usledi preraspodela od do sada zaštićenih ponuđača u korist potrošača, od koje najviše profitiraju nezaposleni korisnici prihoda od transfera i kapitala. Pritisak konkurencije, međutim, vrlo često iznuđenim smanjenjem troškova utiče kako na dohodak i uslove rada u institucijama koje su u ulozi ponuđača, tako i na kvalitet i pristupačnost ponude.

Mekani omotač: Politika zapošljavanja, obrazovanja i socijalna politika

Evropska Unija se u politici zapošljavanja, obrazovanja i u socijalnoj politici do kraja osamdesetih godina prošlog veka ograničavala na manji broj „sporednih mera“ u cilju razvoja zajedničkog tržišta.

Donošenjem „Socijalne povelje“ (Zajednička povelja osnovnih socijalnih prava zaposlenih) 1989. godine izražen je politički konsenzus da osnovna

socijalna prava zaposlenih ne predstavljaju predmet diskusije (izuzetak: Velika Britanija). U nešto kasnijem Ugovoru iz Mاستrihta obrazovanje se priznaje kao samostalno i pravno zasnovana oblast nadležnosti Evropske Unije, doduše uz jaka ograničenja kompetencije.

Ugovor iz Amsterdama 1999. godine predstavlja prekretnicu u razumevanju uloge politike zapošlja-

vanja, obrazovanja i socijalne politike u Evropskoj Uniji. Po prvi put se u okviru politike zapošljavanje ne uzimaju u obzir samo kvalitativni aspekti (kao npr. bezbednost na radnom mestu), već se na papir stavlja i (dopunjujuća) kompetencija Evropske Unije da putem razvoja koordinirane strategije zapošljavanja unapređuje i kvantitativni nivo zaposlenosti. Oslanjajući se na Savet Evrope u Lisabonu 2000. godine i lisabonski proces koji je odatle izrastao, politika zapošljavanja, obrazovanja i socijalna politika postepeno skupno postaju predmet kojim se bave političari Evropske Unije, pri čemu je trgovina Evropske Unije usko ograničena negativnim formulacijama po pitanju kompetencija.

Politika zapošljavanja: Važna je ponuda

Prve direktive Evropske Unije koje se tiču politika zapošljavanja izražavaju opredeljenje za aktivnu politiku tržišta rada. Kelnski proces koji se nadovezao na Savet Evrope u Kelnu 1999. trebalo je još više da poveže politiku zapošljavanja kao deo makroekonomskog dijaloga sa novčanom i fiskalnom politikom. Sve je, međutim, ostalo na nivou izjava o namerama.

U Lisabonskom procesu politika zapošljavanja ima potpuno drugačiji predznak: probija se paradigma konkurentnosti. Potrebno je ukloniti prepreke koje su na strani ponude stajale na putu kvalitativnom i kvantitativnom povećanju zaposlenosti.

Efekti evropske strategije zapošljavanje su predmet sporova:

- Važno je evropsku politiku zapošljavanja sagledati kao „metodičku laboratoriju“ Evropske Unije. Po prvi put se koristi metoda otvorene koordinacije, tj. na osnovu zajedničkih evropskih postavki ciljeva izrađuju se akcioni planovi na nacionalnom nivou. Komisija u godišnjem izveštaju izrađuje i preporuke koje su specifične za svaku zemlju; mehanizama za sankionisanje, međutim, nema.
- U kojoj meri te metode zaista vode ka „politici učenja“ (policy of learning) je predmet sporova. Objektivno gledano, prenošenje iskustava politike koja se bavi tržištem rada je teško. Izvan kruga stručne javnosti godišnji izveštaji jedva da se uzimaju k znanju.
- Kako stvari stoje, dopunska kompetencija Evropske Unije u oblasti politike zapošljavanja ostaće u velikoj meri bez uticaja ukoliko ne postoje „tvrđi“, obavezujući instrumenat.

- Na kraju krajeva čini se da su od marginalnog značaja i uticaji na nivo zaposlenosti, koji je do nedavno na nivou evropskog proseka pokazivao tendenciju blagog rasta.

Što se tiče svoje osnovne namere evropska strategija zapošljavanja ostaje verna montarističkim osnovnim uverenjima iz osamdesetih godina, tako što se njeno polazište nalazi na strani ponude na tržištu rada.

Politika obrazovanja: U službi ekonomije

Od 2000. godine politika obrazovanja treba da služi dostizanju ciljeva postavljenih u Lisabonu. U relaciji sa privredom politika obrazovanja se pri tom definiše kao deo evropske strategije zapošljavanja.

Savet Evrope u Barseloni doneo je 2002. godine „Radni program za sprovođenje ciljeva sistema opšteg i profesionalnog obrazovanja u Evropi“. Definisana je težnja ka većem kvalitetu sistema opšteg i profesionalnog obrazovanja za sve ljude i ka otvaranju opšteg i profesionalnog obrazovanja prema svetu.

Suštinski radi se o tome da je potrebno poboljšati kvalitet radne snage u zemljama članicama Evropske Unije. Razmišljanja o budućoj ulozi sistema obrazovanja su nedvosmisleno formulisana kao „naklonjena privredi“, pri čemu obrazovanje ne igra neku eksplicitnu ulogu kao pretpostavka za društveno angažovanje i socijalnu koheziju.

Socijalna politika i socijalna sigurnost: Na kursu prema aktivirajućoj socijalnoj državi?

U međuvremenu je Evropska Unija značajan akter i u suštinskim oblastima kao što je socijalna sigurnost i socijalna politika. Metoda otvorene koordinacije je zbog raznovrsnosti nacionalnih sistema trebalo da dokaže svoje svojstvo nove metode rukovođenja.

U oblasti penzija su kao najvažniji formulisani sledeći ciljevi: primerene penzije, finansijska izdržljivost penzionih sistema i njihovo modernizovanje. Odustaje se, međutim, kako od kvantitativnih indikatora, tako i od preporuka. U oblasti socijalnog razgraničavanja – ili izraženo pozitivnim iskazom, socijalnih uključivanja – najopipljiviji dokaz predstavlja postojeći katalog indikatora. Nadalje se planira razvijanje kvantitativnih ciljeva za redu-

kovanje socijalnih razgraničavanja do 2010. godine na osnovu ovih indikatora. Postignut je dogovor o nizu zajedničkih prioriteta za svaku pojedinačnu nacionalnu politiku, koji se ulivaju u tendenciju oblikovanja „aktivirajuće socijalne države“.

Ni u jednoj od ove dve navedene oblasti ne postoje dovoljna iskustva koja bi omogućila davanje privremenih ocena. Evropska Unija ima mali broj kompetencija i institucionalne i programatorske razlike između zemalja članica otežavaju zajednički postupak.

Finansijska izdržljivost penzionih sistema, koja je formulisana kao cilj, s jedne strane stoji u vezi sa fiskalnom politikom, a s druge strane sa podciljem postavljenim u Lisabonu, da je potrebno povećati kvotu zaposlenosti starijih osoba, što opet vodi do povećanja efektivne starosti za odlazak u penziju za odgovarajuću grupaciju stanovništva.

Politika zapošljavanja, politika obrazovanja i socijalna politika: Prvenstvo konkurentnosti

U oblasti politike zapošljavanja, obrazovanja i socijalne politike Evropske Unije načelo „prvenstva

unutrašnjeg tržišta“ zamenjeno je „prvenstvom konkurentnosti“. Evropska Unija u navedenim političkim oblastima doduše ne raspolaže neophodnim instrumentima pomoću kojih bi sama inicirala promene koje su potrebne sa njene tačke gledišta. Metoda otvorene koordinacije je meka metoda koja nema obavezujući karakter. Politika bi mogla da postane delotvorna ukoliko dotične vlade najpre ozbiljno shvate ovu vežbu i ukoliko bi zaista učili jedni od drugih, zatim ukoliko bi stručno mnjenje i akteri prihvatili rezultate i uključili ih u svoje aktivnosti lobiranja i ukoliko postoji široko interesovanje medija.

Da li postoji mogućnost da se politika zapošljavanja, obrazovanja i socijalna politika oslobodi zagrhljaja konkurentnosti? Verovatno jedino ukoliko bi bili uočljivi razvoji slični onima sa kraja devedesetih godina, koji bi najavili drugi „socijaldemokratski momenat“. Proširivanje na zemlje sa socijaldemokratskim karakterom, kao što je svojevremeno bio slučaj sa Švedskom i Austrijom, međutim nije u izgledu i ne postoje velike nade za obnavljanje socijaldemokratske dominacije u velikim zemljama članicama, bez obzira na programatorske razlike u ovim političkim oblastima, koje postoje između njih.

Socijalna kohezija: Samostalni cilj i sredstvo za razvoj privrede

Ako se evropski socijalni model razlikuje od socijalnog režima ostalih industrijskih zemalja pre svega po tome što se socijalna kohezija postavlja kao prioritetni cilj, onda političari Evropske Unije moraju na odgovarajući način da se vrednuju po tome, da li taj cilj osnažuju ili slabe.

Počnimo sa ekonomskom politikom, na koju Evropska Unija vrši relativno veliki uticaj. Ako rezimiramo situaciju, evropska integracija pomoću svojih ekonomsko-političkih pravila predstavlja izazov za evropski socijalni model, pošto s jedne strane „na prirodan način“ uzrokuje efekte preraspodele, a s druge strane menja uslove za svesne, politički željene mere preraspodele (Pakt stabilnosti i rasta, politika konkurentnosti itd.). Efekti preraspodele se pri tom – sa nadnacionalne tačke gledišta – delimično mogu oceniti pozitivnim, ako proizilazi da idu u korist siromašnog stanovništva iz zemalja

članica koje nisu toliko imućne. Ukupno gledano posledice se kreću u okvirima, koji ne bi trebalo da daju povod za strahovanje da bi evropska integracija ugrožavala evropski socijalni model.

U oblasti politike zapošljavanja, obrazovanja i socijalne politike, (uključujući socijalnu sigurnost) kompetencije Evropske Unije su manje, a samim tim je manji i njen uticaj. Ali evropska integracija je uvek proveravala koliki je doprinos u navedenom smislu onih političkih oblasti koje su u tesnoj vezi sa ekonomskim razvojem. To se vršilo korišćenjem metoda koje potiču iz oblasti preduzetništva sa ciljem da se svi naponi usmere ka unapređenju konkurentnosti, kako bi se Evropa do 2010 razvila u dinamičniji ekonomski prostor koji počiva na znanju.

Da li ovakva zamisao predstavlja pretnju evropskom socijalnom modelu? Ne po svaku cenu, jer, setimo se: evropski socijalni model se razlikuje od

drugih baš po tome što socijalna kohezija nije samo cilj po sebi, već predstavlja sredstvo za postizanje ekonomskog razvoja, koji opet treba da obezbedi materijalnu osnovu evropskog socijalnog modela. Ova „instrumentalizacija“ nije doduše razlog postojanja, ali u određenoj meri predstavlja životno osiguranje evropskog socijalnog modela. Dokle god se socijalna kohezija tumači kao opterećujuća prepreka za ekonomsku dinamiku, kao običan faktor troškova, dotle će i evropski socijalni model biti tema za diskusiju. Zato je za preživljavanje evropskog socijalnog modela jednostavno neophodno da on bude postavljen u službu konkurentnosti. Ne samo činjenica da socijalna kohezija predstavlja jedan od tri cija evropske strategije zapošljavanja, kao i centralnu temu u jednom od procesa metode otvorene koordinacije, već i namera da sve „meke“ oblasti ubuduće zbirno dopunjuju „tvrde“ političke oblasti, može iz ove perspektive da bude prednost za dalji razvoj evropskog socijalnog modela.

Pri tom se, razumljivo, ne očekuje da će Evropska Unija ofanzivno na sebe da preuzme negovanje postojećeg modela. Paradigma koja se razvija umesto države blagostanja, koja opslužuje svoju uglavnom pasivnu klijentelu sada opisuje društvo blagostanja, koje počiva na aktivnim građankama i građanima, koje država u prvom redu aktivira, a u krajnjoj instanci i finansijski podržava. To može da ide u korist društvenom angažmanu, što opet može da doprinese jačanju evropskog socijalnog modela.

U svakom slučaju evropski socijalni model bućnosti oblikuje se u nacionalnim, političkim i društvenim okvirima i u tim oblastima će se u dogledno vreme odvijati suštinski sukobi. Da do toga i dođe brigu vode (nacionalne) političke partije: nakon što su najvažnije kompetencije već prenete na evropski nivo, one neće dopustiti da im se oduzmu kompetencije za ostale političke oblasti, koje su od značaja za evropski socijalni model.

Socijalni indikatori odabranih industrijskih zemalja

	Dohodak po glavi stanovnika (1)	Zdrav životni vek (2)	Pismenost (odrasli) (3)	Pismenost (omladina) (4)	Učešće na izborima (5)	Aktivnost i u civilnom društvu (6)	Raspodela dohotka (Gini) (7)	Relativno siromaštvo (8)	Nasilni zločini (9)	Zatvorenici (10)
Danska	29.900	70,1	68,0	61,4	82,4	1,49	23,6	14,7	6,1	42,9
Finska	27.500	70,1	63,2	80,5	70,4	1,59	24,7	12,4	7,9	49,6
Švedska	28.200	71,8	74,9	69,2	80,5	1,76	25,2	12,3	6,4	41,3
Belgija	28.500	69,7	60,4	66,0	nd	nd	25,0	14,4	4,3	37,2
Nemačka	26.400	70,2	58,3	57	74,0	1,14	26,4	13,2	5,9	65,0
Francuska	27.900	71,3	nd	64,7	60,4	0,63	28,8	14,1	5,3	nd
Holandija	29.300	69,9	64,1	nd	72,7	2,09	24,8	12,7	6,4	34,8
Austrija	29.600	71,0	nd	65,9	77,5	0,93	26,6	14,2	5,9	62,0
Grčka	19.600	70,4	nd	52,8	85,6	nd	33,0	20,0	nd	31,2
Italija	26.200	71,0	nd	57,5	87,8	0,52	33,3	19,9	2,5	50,8
Španija	23.300	70,9	nd	59,9	78,1	0,33	30,3	17,3	5,4	110,7
Portugalija	18.300	6,8	19,9	50,7	77,0	0,56	37,0	20,0	1,5	85,4
Poljska	11.500	64,3	23,9	55,3	48,2	nd	29,3	15,2	3,3	113,3
Češka	16.100	66,6	57,7	59,6	77,2	nd	25,9	10,5	nd	150,1
Mađarska	14.600	61,8	32,9	54,7	59,0	nd	29,5	13,4	nd	109,0
Australija	29.300	71,6	55,2	70,5	82,5	Nd	31,1	22,2	10,4	93,4
Velika Britanija	29.100	69,6	49,6	69,3	68,0	0,98	34,5	21,3	8,8	90,2
SAD	37.600	67,6	50,4	63,8	45,3	1,59	38,8	23,8	4,9	468,5

- 1: GDP per capita in US\$, based on current purchasing power parity, 2003; <http://www.oecd.org/dataoecd/48/5/2371372.pdf>
- 2: Healthy life expectancy, total population, 2001; <http://www.oecd.org/dataoecd/39/46/2492187.xls>
- 3: Adult population scoring high or medium document literacy, 1998, <http://www.oecd.org/dataoecd/39/49/2492163.xls>
- 4: Percentage of students (15 years old) reaching at least 481 score points on the combined reading literacy scale, 2000, http://www.pisa.oecd.org/knowledge/annexb/t2_1a.htm
- 5: Voter turnout in parliamentary elections since 1990 (average, own calculation), <http://www.oecd.org/dataoecd/40/3/2492208.xls>
- 6: Average number of groups to which respondent belongs, 1990-1991; <http://www.oecd.org/dataoecd/40/3/2492208.xls>
- 7: Gini coefficient (most recent year); <http://www.lisproject.org/keyfigures/lineqtable.htm>
- 8: Relative poverty rates for the total population (less than 60 percent of median income, most recent year); <http://www.lisproject.org/keyfigures/povertytable.htm>
- 9: Assaults, threats and sexual incidents, percentages victimised at least once in the preceding year (2000 or most recent year) <http://www.oecd.org/dataoecd/39/44/2492201.xls>
- 10: Convicted adults admitted to prison, (rates per 100.000 people, 2000 or most recent year); <http://www.oecd.org/dataoecd/39/44/2492201.xls>

Sve veb-stranice posećene su u novembru 2004.

SPD i mediji Anja Kruke (Anja Kruke)	www.http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/19.gledati%20svet%20iznova.pdf
O modernizaciji berlinskog programa – Bez lažnog pijeteta! Fric V. Šarpf (Fritz W. Scharpf)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/20.za%20modernizaciju%20berlinskog%20programa.pdf
Godinu dana kasnije: Istočna i srednja Evropa u krizi pristupanja Mihael Erke (Michael Ehrke)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/21.godinu%20dana%20posle.pdf
O fleksibilnoj primeni Pakta stabilnosti Angelika Šval-Diren (Angelica Schwall-Düren)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/22.fleksibilna%20primena%20umesto%20striktnog%20pridrzavanja.pdf
Kapitalizam i socijalna tržišna privreda Iring Fečer (Iring Fetscher)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/23.kontroverze.pdf
Socijalistička internacionala i globalna demokratija Kristof Cepel (Kristoph Zöpel)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/12_socijalisticka_internacionala_i_%20globalna_demokratija.pdf
Liberalna iluzija nakon izbora: zajedničko tržište bez političke unije Mihael Dauderštet (Michael Dauderstädt)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/13_liberalna_iluzija_posle_odrzanih_referenduma.pdf
Novi akcenti u socijalnoj politici Wolfgang Šreder (Wolfgang Schröder)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/26.novi%20akcenti%20u%20socijalnoj%20politici.pdf
O koristi velike koalicije u prelaznim periodima Klaus Šenhoven (Klaus Schönhoven)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/27.stabilnost%20umesto%20zatisja.pdf

